

Hengil, A. & Dağbaşı, G. (2026). Serbest şiirin kurucu sesi: Nâzik El-Melâike'nin poetikası üzerine. *International Journal of Language Academy*, 14 (2), 118-128.

Volume 14/3 September 2026
p. 118-128

Article History:

Received

23/06/2026

Accepted

30/07/2026

Available online

30/09/2026

SERBEST ŞİİRİN KURUCU SESİ: NÂZİK EL-MELÂİKE'NİN POETİKASI ÜZERİNE

The Founding Voice of Free Verse: On the Poetics of Nazik Al-Malaika

Ayten HENGİL¹

Gürkan DAĞBAŞI²

Öz

Bu araştırmanın amacı, Arap Edebiyatı tarihinde benimsediği poetika ile bir dönüm noktasına zemin hazırladığını düşünülen Iraklı kadın şair Nâzik el-Melâike'nin poetik kimliğini, şiirinden örneklerle açıklamaktır. Şiirini oluşturan toplumsal ve siyasal olaylardan söz edilen araştırmada, şairin şiirlerinin kaynak dili ve araştırmacılar tarafından yapılan Türkçe çevirileri de yer almaktadır. Nâzik el-Melâike'nin poetik oluşumu, erken yaşta içinde yetiştiği entelektüel aile çevresi, aldığı çok yönlü sanat eğitimi ve klasik Arap edebiyatı ile Batı şiir geleneğini birlikte deneyimlemesi sonucunda şekillenmiştir. Şairin şiir anlayışı, dilsel kurallara dayalı disiplin ile romantik ve modernist yaklaşımlar arasında kurduğu uyumlu ilişki üzerine inşa edilmiştir. Şairin tiyatro ve müzik eğitimi şiirlerinde ritmik yapı, ses örgüsü ve dramatik söyleyişin güçlenmesine katkı sağlarken; Anglo-Amerikan eleştiri geleneğiyle kurduğu ilişki, şiiri teknik ve biçimsel bir yapı olarak değerlendirmesine zemin hazırlamıştır. Serbest nazım hareketi içindeki öncü rolü, yalnızca biçimde bir yenilik ortaya koymakla sınırlı kaymayıp, modern Arap şiirinde estetik dönüşümün kuramsal zeminini de inşa ettiğini göstermektedir. Şair, şiirin başarısını içerikten çok yapı, ritim ve estetik bütünlük üzerinden değerlendirerek modernleşme ile gelenek arasında dengeli bir poetik yaklaşım geliştirmiştir. Bu bağlamda el-Melâike'nin şiir anlayışı, bireysel deneyim, estetik disiplin ve tarihsel dönüşümün kesişiminde oluşan çok katmanlı bir poetika olarak belirginleşmektedir. Buna ek olarak el-Melâike, Arap şiirinin dönüşümünde öncü bir rol oynamıştır.

Anahtar Sözcükler: Modern Arap şiiri, Nâzik el-Melâike, poetika, serbest nazım.

¹ Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı (Türkiye), aytenvelioglu2@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1229-5881>

² Prof. Dr, Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, gurkandagbasi@gazi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2050-9213>

Abstract

This study aims to examine the poetic identity of the Iraqi poet Nazik Al-Malaika, who is regarded as having laid the groundwork for a turning point in the history of Arabic literature through the poetics she embraced, and to elucidate this poetic identity through selected examples from her poetry. The study discusses the social and political events that shaped her poetic production and also presents both the source-language versions of her poems and their Turkish translations produced by researchers. Nazik Al-Malaika's poetic formation was shaped by the intellectual family environment in which she was raised from an early age, the multifaceted artistic education she received, and her simultaneous engagement with both the classical Arabic literary tradition and Western poetic heritage. Her understanding of poetry was constructed upon a harmonious synthesis between discipline grounded in linguistic rules and romantic as well as modernist approaches. While her education in theatre and music contributed to the strengthening of rhythmic structure, sound patterns, and dramatic expression in her poetry, her engagement with the Anglo-American critical tradition provided the basis for her conception of poetry as a technical and formal construct. Her pioneering role in the free verse movement extended beyond the introduction of formal innovation and demonstrates that she also established the theoretical foundations of the aesthetic transformation of modern Arabic poetry. Evaluating poetic success primarily in terms of structure, rhythm, and aesthetic integrity rather than content, the poet developed a balanced poetics that mediated between modernity and tradition. In this context, Al-Malaika's conception of poetry emerges as a multilayered poetics formed at the intersection of individual experience, aesthetic discipline, and historical transformation. Furthermore, Al-Malaika played a pioneering role in the transformation of Arabic poetry.

Keywords: Free verse, modern Arabic poetry, Nazik Al-Malaika, poetics.

GİRİŞ

Şiir, bireysel ve toplumsal deneyimlerin, ölçü, ritim, imge, ses ve anlam ilişkileri aracılığıyla yoğunlaştırılmış bir estetik düzlemde ifade edildiği edebi türdür. Birey kendisini ifade etmekte yetersiz hissettiğinde, iç dünyasındaki hareketleri zihni çağrışımlarla ifade etmek için çoğu zaman şiiri tercih etmektedir. Güzel sanatlara genel olarak hâkim olan somut ve pratik anlayışın, şiirle birlikte soyut bir boyut kazandığı düşünülmektedir. Şiire karmaşık ve öznel bir kimlik katan bu nitelik, bireysel şiir anlayışlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Poetika kavramı ise genellikle bireye, kültüre, millete ve döneme göre değişen şiir anlayışlarını tanımlamak için tercih edilmektedir. İlk kez Aristoteles tarafından bir eser adı olarak kullanılan poetika kelimesinin birincil anlamı şiir sanatıdır (Nerimanoğlu & Gençoğlu, 2016, s.639-640). Bununla beraber sanatsal yaratma etkinliklerinin tümünü kapsayan ve bütünüyle eserlerin oluşumundaki genel yasalara dikkat çekmeyi amaçlayan bir bilim olduğu da söylenebilir. Poetikanın amacı eserleri tek tek çözümlemek yerine, eserlerin her birinin oluşumundaki genel yasaların bilgisine ulaşmaktır (Narlı, t.y.). Edebi bir terim olarak Aristoteles'in kavramsallaştırdığı ve avangart örneğini verdiği poetika, tarihi süreç içerisinde farklı anlamlar kazanarak, çeşitlenerek günümüze kadar gelir. Bu tarihsel süreç boyunca sadece edebiyatçılar veya şairler değil; düşünürler, sanat kuramcıları, felsefeciler değişik amaçlarla poetik metinler üretirler ve bu bağlamda türün gelişimine katkı yaparlar (Demir, 2013, s.435). Poetika, şiirin yalnızca yazılı bir ürün değil; onun estetik, düşünsel ve duygusal boyutlarını anlamaya yönelik kuramsal bir çerçevedir. Şiir, poetikanın kuramsal alanında yalnızca bir edebi tür olarak değil, dilin imkânlarını en yoğun biçimde ortaya koyan estetik bir yaratım olarak ele alınmaktadır (Kırtan, 2025, s.280).

Arap edebiyatında şiir türünün poetik boyutunu ele alan şairlerden biri de serbest şiirin öncülerinden biri olarak kabul edilen Nâzık el-Melâike'dir. Serbest şiir, bölgesel sınırları aşarak Arap şiirinde genel bir sanatsal ve kültürel değişim hâline gelmiştir. Şiir sanatı Arap şiirine getirilen tüm kısıtlamaları kıran yeni bir şiir ekolü oluşturmuş, durgunluk ve monotonluktan daha canlı bir duruma geçmiştir (Moreh, 1976, s.159). Edebiyat

tarihçilerinin büyük bölümü, Nâzik el-Melâike ve Bedir Şakir es-Seyyab'ın 1947'de yayımladıkları serbest nazımla yazılmış iki şiiri, Arap şiirinde modernizmin başlangıcı kabul etmektedir. Bu şairler, halkın günlük yaşamını açıklayamadığı için kaside yapısının terk edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Katı ölçü ve kafiyenin artık dünyayı, modern yaşamın yeni ritmini veya Batı'dan gelen sembolleri ifade edemeyeceği inancındalardır (Ceylan, 2015, s.194).

El-Melâike, şiir sanatı üzerine konuşmaktan çekinmemiş, yayımladığı kitaplarda görüşlerini de dile getirmiştir. 1949'da yayımlanan ikinci şiir kitabı Kıvılcımlar ve Küller'in önsözünde bu yeni şiir biçiminin temel parametrelerini ortaya koyan Nâzik el-Melâike, "Çağdaş Şiirin Sorunları" başlıklı eleştiri kitabında konuya ilişkin tartışmasını devam ettirmiştir ve Arap serbest şiir kuramını adeta formüle etmiştir O'na göre bir şiirin bir hareketin başlangıcı olarak kabul edilmesi için dört koşul gereklidir: İlki amaç, ikincisi bu amacın doğru bir şekilde iletilmesi, üçüncüsü amacın geniş bir kitleye hitap etmesi ve sonuncusu ise diğer şairlerin de aynı üslupla yazma motivasyonudur (el-Melâike, 1962, s.50).

Bu makale, yüzyıllar boyunca katı biçimsel kurallara bağlı bir şekilde kaleme alınan Arap şiirinin serbest nazıma geçişinde öncü rol oynayan en önemli isimlerden biri olan Nâzik el-Melâike'nin şiir poetikasını dil, imge, biçim ve tematik boyutlar çerçevesinde incelemek ve modern Arap şiirine yaptığı katkıları ortaya koymak amacıyla yazılmıştır. Çalışmada hem şairin kuramsal görüşlerinden hem de seçilmiş şiirlerinden hareketle poetik anlayışı çözümlenmeye çalışılmış, el-Melâike'nin modern Arap şiirindeki konumu yalnızca bir şair olarak değil aynı zamanda şiir kuramcısı kimliğiyle değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Nâzik el-Melâike'nin Poetik Oluşumu

Nâzik el-Melâike, 23 Ağustos 1923'te Bağdat'ta edebiyat ve eğitimle iç içe bir aile ortamında dünyaya gelmiş, erken yaşlardan itibaren dil, şiir ve sanatla çevrelenmiş bir entelektüel atmosfer içinde yetişmiştir (el-Melâike, 1998, s.5). Arapça öğretmeni olan babası Sadık el-Melâike'nin dilbilgisel birikimi ve şair olan annesi Um Nizâr el-Melâike'nin edebi üretimi, şairin poetik bilincinin erken dönemde şekillenmesinde belirleyici olmuştur (el-Atiyye, 1994, s.563). Çocukluk yıllarında hem Irak lehçesiyle hem de klasik Arapçayla şiir yazmaya başlaması, dilsel duyarlılığının ve biçimsel farkındalığının erken geliştiğini göstermektedir. El-Melâike'nin çok yönlü sanat eğitimi poetikasının temel unsurlarından birini oluşturur. Ud eğitimi alması ve oyunculukla ilgilenmesi, şiirde ritim, ses, tonlama ve dramatik anlatım unsurlarını bilinçli bir şekilde kullanmasına katkı sağlamıştır. Sahne eğitimi aracılığıyla şiirsel söyleyişin performatif yönünü keşfetmesi, ilerleyen yıllarda iç monolog ve dramatik sesin şiirlerinde belirginleşmesine zemin hazırlamıştır (et-Tarifi, 2016, s.22). Aynı zamanda Yunan mitolojisi ve klasik kültürle tanışması, şiirsel imgeleminde sembolik ve alegorik anlatımın güçlenmesine de katkıda bulunmuştur (el-Melâike, 1998, s.14). Bağdat Yüksek Öğretmen Okulu'nda aldığı Arap dili ve edebiyatı eğitimiyle birlikte İngiliz edebiyatına yönelmesi poetikasında gelenek ile modernite arasında kurduğu dengeyi açıklayan önemli bir faktördür. Shakespeare, Byron, Shelley gibi romantik şairlerle tanışması lirizmini beslerken Latin şiiri ve özellikle Catullus'a duyduğu ilgi, bireysel duygu dünyasını yoğun ve öznel bir dille ifade etme eğilimini güçlendirmiştir (Abd, 1995, s.27-28). Princeton Üniversitesi ve Wisconsin Üniversitesi'ndeki eğitimleri sırasında Anglo-Amerikan eleştiri geleneğiyle tanışması ise onun şiirde biçim, yapı ve teknik unsurlara verdiği önemin teorik temelini oluşturmuştur.

1947'de yayımlanan "Gecenin Aşığı" adlı ilk şiir kitabı, romantik duyarlılık ile varoluşsal kaygının birleştiği bir başlangıç noktasıdır. Aynı yıl yazdığı "Kolera" şiiri, serbest nazımın erken ve etkili örneklerinden biri olarak modern Arap şiirinde biçimsel dönüşümün

sembolü haline gelmiştir. 1949'da yayımlanan "Kıvılcımlar ve Küller" adlı eserinin önsözünde yeni şiir anlayışını teorik olarak temellendirmesi, el-Melâike'nin yalnızca şair değil aynı zamanda poetika kuramcısı olduğunu göstermektedir. Geleneksel monoritmın şiirin gelişimini sınırladığını savunarak serbest nazmı estetik bir zorunluluk olarak değerlendirmiştir (el-Melâike, 1997, c.II, s.7). 1962'de yayımladığı "Çağdaş Şiirin Sorunları" adlı eseri, poetikasının teorik çerçevesini açık biçimde ortaya koymaktadır. Şiirde içeriğin değil yapının belirleyici olduğunu savunması, biçimsel disipline verdiği önemin göstergesidir. Bununla birlikte ölçü ve ritmi tamamen reddetmeyerek modernleşme ile gelenek arasında dengeli bir yaklaşım geliştirmiştir. Şiiri yalnızca toplumsal mesajın aracı olarak gören anlayışlara karşı çıkarak teknik ustalığın şiirin temel unsuru olduğunu vurgulamıştır (et-Tarîfî, 2016, s.81).

Tüm bu biyografik ve entelektüel unsurlar birlikte değerlendirildiğinde el-Melâike'nin poetikasının erken yaşta kazanılan dilsel bilinç, çok yönlü sanat eğitimi, Batı eleştirisi geleneğiyle kurulan ilişki ve modern Arap şiirinde biçimsel yenilik arayışı etrafında şekillendiği görülmektedir. Böylece şair, bireysel iç dünya ile tarihsel ve estetik dönüşümleri birleştiren özgün bir şiir anlayışı geliştirmiştir.

Nâzik el-Melâike'nin Poetikasını Yaratın Tarihsel ve Toplumsal Bağlam

El-Melâike'nin yaşadığı dönem, Irak'ın askeri darbeler, iç isyanlar, rejim değişiklikleri, bölgesel savaşlar ve mezhep çatışmalarıyla şekillenen oldukça hareketli ve kırılgan bir tarihsel süreçten geçtiği yıllara denk gelmektedir. Irak'ta 1958 Devrimi ile monarşinin sona ermesi ve cumhuriyet rejimine geçilmesi, ülkede köklü bir siyasal dönüşüm başlatmış ancak bu süreç siyasi istikrarı beraberinde getirmemiştir. Takip eden yıllarda gerçekleşen askeri darbeler, iktidarın sert güvenlik politikalarına yönelmesine ve muhalif unsurlar üzerinde ağır baskıların uygulanmasına neden olmuştur (Erkmen, 2008, s.79). Irak'ın yakın tarihindeki en yıpratıcı gelişmelerden biri de 1980-1988 yılları arasında İran ile yürütülen sekiz yıllık savaş olmuştur. Sınır anlaşmazlıkları, terör olayları ve su kaynaklarına yönelik sorunların etkisiyle başlayan bu savaş, ülkenin ekonomik ve siyasal yapısında ciddi tahribat yaratmıştır. Savaş sürecinde yürütülen kalkınma projeleri yarım kalmış, Irak, Körfez ülkelerine büyük ölçüde borçlanmıştır. Kuveyt'ten borçların silinmesinin talep edilmesiyle başlayan gerilim ise ülkenin Kuveyt'i işgal etmesiyle sonuçlanmış bu durum uluslararası toplumun sert tepkisine yol açarak Birleşmiş Milletler tarafından yaklaşık on üç yıl sürecek ağır bir ambargonun uygulanmasına neden olmuştur. Ambargo sürecinde ülkede kıtlık, fakirlik ve toplumsal çöküş belirgin hale gelmiştir (Yeşilbursa, 2009, s.1340). 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'ı işgali ile ambargo sona ermiş olsa da ülkedeki siyasal ve toplumsal krizler derinleşerek devam etmiştir. Yönetim boşluğu mezhep çatışmalarını artırmış; ekonomik kaynakların hızla tükenmesi, yoğun göç hareketleri ve yaygın can kayıpları ülke genelinde kalıcı travmalar oluşturmuştur. Cumhuriyet rejimine geçişin özgürlükleri artıracağı yönündeki beklentiler ise büyük ölçüde karşılanmamış aksine baskıcı uygulamalar farklı biçimlerde varlığını sürdürmüştür (Bağmancı, 2019, s.51).

Söz konusu tarihsel koşullar, el-Melâike'nin şiirlerinde karamsarlık, umutsuzluk, yabancılaşma ve toplumsal acı gibi temaların yoğun biçimde işlenmesine zemin hazırlamıştır. Ekonomik çöküş ve siyasal belirsizlik, Irak toplumunda gelecek kaygısını artırmış şair de bu kolektif ruh halini şiirsel söylemin merkezine taşımıştır. El-Melâike'nin toplumcu yönü bu bağlamda belirginleşmiş ancak şair, doğrudan poetik eleştiriler yerine bireysel deneyimler ve içsel söylem aracılığıyla toplumsal eleştirisini dolaylı biçimde ifade etmeyi tercih etmiştir. Bu siyasal ve toplumsal dönüşüm süreci, Irak'ta kadın hareketlerinin gelişimini de etkilemiştir. Benzer süreçler yakın zamanlı olarak farklı Arap ülkelerinde de görülmektedir (Soyer, 2014, s.139). Kadın eğitimi, örtünme, boşanma ve çok eşlilik gibi konuların tartışılmasıyla başlayan bu hareketler, İngiliz manda yönetimi sonrası

ulusal kimliğin korunmasına yönelik bir mücadeleye dönüşmüştür. Kadın örgütleri zamanla sosyal hak taleplerinin ötesine geçerek ulusal direniş ve toplumsal dayanışma faaliyetlerinde aktif rol almış bu durum kadın hareketlerinin kamusal görünürlüğünü artırmıştır (Bağmancı, 2019, s.31).

Bahsedilen tarihsel ve toplumsal koşullar, el-Melâike'nin poetikasının yalnızca estetik bir tercih değil, aynı zamanda dönemin ruhuna verilen bilinçli bir tepki olduğunu göstermektedir. Savaşlar, siyasi baskılar ve toplumsal çözümler şairin şiirlerinde karanlık imgelem, içsel monolog, varoluşsal sorgulama temalarının öne çıkmasına zemin hazırlamıştır. Doğrudan politik söylemden kaçınarak bireysel deneyim üzerinden kolektif acıyı yansıtmayı, onun poetikasında sembolik anlatımın ve içsel sesin belirleyici bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda serbest nazmın tercihinin de yalnızca biçimsel bir yenilik olmadığı aksine dönemin baskıcı ve kırılma atmosferine karşı özgür bir ifade alanı oluşturma çabasının şiirsel karşılığı olduğu söylenebilir. Kadın hareketleri, milliyetçilik ve toplumsal dönüşüm süreçleri ise şairin hem tematik tercihlerini hem de şiirde geliştirdiği eleştirel duyarlılığı şekillendirmiştir. Böylece el-Melâike'nin poetikası, bireysel iç dünya ile tarihsel gerçeklik arasında kurulan dinamik ve çok katmanlı bir estetik yapı olarak belirginleşmektedir.

Biçim ve Ritim Poetikası

Modernist bir şair, bir dizede dilediği kadar uyak kullanma ve birden çok kafiye kullanma otoritesine sahiptir. Ölçüleri karıştırmayı tercih eden ve şiirlerini farklı klasik kalıplardan uyaklar halinde besteleyen şairler de vardır. El-Melâike ise aynı uyağı tekrarlayan homojen ölçülerin bulunmasının modernist şiir için daha uygun olduğu görüşündedir. Kafiye kasidedeki gibi katı ve bitevi olmayıp, anlam ile alakalı bir düzenleme aracı olmuştur (el-Melâike, 1971, s.18-22).

Şairin "Kıvılcımlar ve Küller" koleksiyonundaki "Kolera" şiiri, mutedârik bahrinin eksiltili formlarıyla oluşturulmuştur. Her kıtanın her bir mısrasında mutedârik bahirde sabit bir örneği takip ederek dizilişine göre, tefile sayısı oluşturulur. Şair şiirin muhtevasına göre mısra uzunluğunu, mısra sayısını ve kafiye şemasını seçmekte hürdür (Ceylan, 2015, s.198). Kolera şiirinde ritim, klasik aruz kalıplarına bağlı kalmaksızın salgının yarattığı korku ve paniğin nabzını yansıtan bir yapıya dönüşmüştür.

"لم يبق سوى نوح وزفير
الطفل بلا أم وأب
يبكي من قلب ملتهب
وغدا لا شك سيلقعه الداء الشرير
يا شبح الهبضة ما أبقيت
لا شيء سوى أحزان الموت
الموت الموت الموت
يا مصر شعوري مرقه ما فعل الموت"
(el-Melâike, 1997, s.142)

"Geriye feryat ve iç çekişten başka bir şey kalmadı.

Anasız babasız çocuk

Ağlıyor kor gibi tutuşmuş kalple

Ve yarın şüphesiz ki şirret hastalık onu kapacak.

Ey kolera, hayaleti bırakmadın geride

Ölümün hüznlerinden başka bir şey

Ölüm, ölüm, ölüm

Ey Mısır! Ölümün bu yaptıkları paramparça etti bendeki duyguları" (Yıldız ve Koç, 2019 s.180).

İslamiyet öncesi şiirde de görülen tekrar, modern şiirde daha bilinçli bir anlatım ve yenilenme tekniği olarak öne çıkmaktadır. el-Melâike'ye göre tekrar, doğru kullanıldığında anlamı derinleştiren ve şiirin duygusal etkisini güçlendiren bir unsurdur (Et-Tarifi, 2016, s.130). el-Melâike söz konusu şiirinde (ölüler) موتى (inlemeler) صرخات (hüzün) حزن (kolera) كوليرا vb. kelime tekrarlarıyla anlamı güçlü kılmıştır (Oğuz, 2018, s.946). Tek kelime tekrarı, en basit tekrar türü olup şiirin ritmini ve müzikal yapısını desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Ancak el-Melâike, gereksiz ve aşırı tekrarın şiiri klişeleştirerek zayıflatabileceğini vurgular. Bölüm tekrarlarının şiire önemli bir katkı sağlamadığı, kaldırıldığında anlam kaybı yaratmayacağı ifade edilir. Cümle tekrarlarının ise kelime tekrarına kıyasla daha az tercih edildiği ve modern şiirde sınırlı bir etkiye sahip olduğu belirtilir. Bu tür tekrarların genel anlam aktarmaktan ziyade ifadenin güven duygusunu pekiştirdiği düşünülür. Harf tekrarları daha zayıf bir teknik olarak değerlendirilse de Arap şiirinde yaygın biçimde kullanılır (et-Tarifi, 2016, s.131). El-Melâike'nin şiirlerinde ritim, vurgu ve duygusal yoğunluğu artırmak için farklı tekrar türlerinden bilinçli şekilde yararlanıldığı görülür. Genel olarak tekrar, onun şiirlerinde hem müzikal ahengi güçlendiren hem de bilinçaltı etkiyi derinleştiren bir poetik araçtır.

Tematik Poetika: Acı, Varoluş ve Toplum

Nâzik el-Melâike'nin yetiştiği Irak, sömürge yönetimi, savaşlar ve siyasi istikrarsızlıkla şekillenmiş bir coğrafyadır. Osmanlı'nın yıkılmasının ardından İngiliz mandasına giren ülke bağımsızlık sonrası da sık sık savaşlara sürüklenmiş ve bu durum toplumda derin bir yorgunluk yaratmıştır (Kodal, 2009, s.398). El-Melâike, yaşadığı dönemde gerçekleşen savaşların birey ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini şiirlerine yansıtmıştır. أنشودة السلام (Barış Marşı) şiirinde ise bu yabancılaşmayı ortaya koyarak, insanları savaşın anlamını sorgulamaya davet etmiştir:

"فيم هذا الصراع يا أيها الأحياء؟

فيم القتال؟ فيم الدماء؟

فيم راح الشبان في زهرة العمر

ضحايا وفيم هذا العداء؟"

(el-Melâike, 1997, c.I, s.43)

"Nedir bu kavga ey yaşayan faniler?

Niçin ölümüne çarpışma, niçin kanlar?

Ömrünün baharındaki gençler nereye gitti

Kurbanlar ve niçin bu düşmanlık?"

Özellikle uzun süren çatışmaların yol açtığı insanı trajediler karşısında duyduğu öfke ve isyan, poetik diline güçlü biçimde sirayet etmiştir. Irak'ın fiilen katılmamasına rağmen İkinci Dünya Savaşı'ndan ağır şekilde etkilenmesi, şairin savaş karşıtı söylemini derinleştirmiştir. Şiirlerinde savaşın yıkıcılığını, insan kanının toprağı kaplayışını ve

medeniyetin çöküşünü dramatik imgelerle betimlemiştir. El-Melâike, toplumun savaşırsız bir dünyanın mümkün olduğuna inanmasını sağlamayı amaçlamış ve barış idealini öne çıkarmıştır. Savaşın bireyleri kendi insani değerlerinden uzaklaştırarak yabancılaştırdığını vurgulamıştır. Bu bağlamda şiirleri aracılığıyla insanları savaşın anlamını sorgulamaya ve barışın gerekliliğini düşünmeye davet etmiştir.

"ونيام في الشارع يبقون بلا مأوى ولا حمى تتفع عند الناس ولا شكوى

هذا الظلم المتوحش باسم المدينة باسم الإحساس، فواجل الإنسانية"

(el-Melâike, 1997, c.II, s.272)

"Uyuyorlar evsiz barksız sokaklarda,

Ne bir şikâyet ne de hastalık insanların hayrına

Bu vahşi zulüm kentin adıyla,

Duyguların adıyla, yazıklar olsun insanlığın utangaçlığına"

النائمة في الشارع (Sokakta Uyuyan Kız) adlı şiirinde el-Melâike, modern şehir hayatının ürettiği sosyal adaletsizliği ve insani duyarsızlığı sert bir dille eleştirmektedir. Sokaklarda evsiz kalan insanların durumu, yalnızca bireysel bir trajedi olarak değil, toplumun kolektif vicdanının çöküşü olarak sunulmaktadır. Şair, barınma, güvenlik ve merhamet gibi temel insani değerlerin yokluğunu vurgulayarak modern kent yaşamını ahlaki bir sorgulama alanına dönüştürür. Bu bağlamda şiir, yalnızca yoksulluğu değil, insanlığın sessizliğini ve duyarsızlığını da suçlayan etik bir söylem kurar. El-Melâike, toplumsal sorumluluk bilincini uyandırmayı amaçlayan poetik bir tavırla, modern dünyanın insani değerlerden uzaklaşmasını gözler önüne sermektedir. Anlaşıldığı üzere el-Melâike'nin şiirlerinde bireysel acı, modern toplumun ortak trajedisine dönüşmektedir.

Kadın Kimliği ve İçsel Ses Poetikası

Nâzik el-Melâike, yalnızca edebi kimliğiyle değil, toplumsal ve düşünsel yönüyle de Arap dünyasında etkili bir figürdür. Serbest nazmın öncülerinden biri olarak kazandığı ünü, kadınların toplumdaki konumunu sorgulamak ve ataerkil yapıyı eleştirmek için bir fırsata dönüştürmüştür. Çok dilli, entelektüel ve feminist bir şair olarak, kadınlara dayatılan geleneksel rollere karşı akıl ve mantık temelli yeni bir değerler sistemi çağrısında bulunmuştur. Klasik Arap edebiyatı eğitimi ile romantik eğilimleri arasında şekillenen şiiri, gelenek ve modernlik arasındaki gerilimden beslenmiştir. El-Melâike, kadın şairlerin yalnızca ağıt ve duygusal şiirlerle sınırlı olduğu yönündeki klişeleri ironik ve eleştirel bir üslupla dönüştürmüştür. "Güneşe Karşı İsyen" adlı şiiri, erkek egemen şiir geleneğine karşı sembolik bir başkaldırı olarak yorumlanmaktadır (Drumsta, 2018). Şair mersiye türünü yeniden ele alarak kadınlara ve anonim kişilere adanan ağıtlarla bu alanı genişletmiştir. Modernist hareket içindeki konumu, onu Arap kadınları için ilham verici bir rol model haline getirmiştir. Erkek egemen bir kültürde kadınların bastırılan sesine tercüman olmuş ve onların iç dünyasını şiire taşımıştır.

"أين أمشي؟ مللت الدروب

وسنمت المروج

والعدو الخفي اللجوج

لم يزل يقتني خطواتي، فأين الهروب؟"

(el-Melâike, 1997, c.II, s.77)

“Nerede yürüyeyim? Usandım yollardan!

Bıktım çayır ve çimenlerden

İnatçı sinsi düşman ise

Hâlâ beni takip etmekteyken kaçış nereye?”

Kadının toplumdaki ikincil konumunu eleştiren şair, الأفعان (Engerek Yılanı) şiirinde toplumsal baskıyı metaforik bir dille yansıtmıştır (Bağmancı, 2019, s.34). Ayrıca konferanslar, makaleler ve sosyal girişimlerle kadınların toplumsal bilinç kazanmasını savunmuştur. Namus cinayetleri gibi tabu konuları şiirine taşıyarak cesur bir toplumsal eleştiri geliştirmiştir. Her ne kadar geleneksel evlilik rolünü benimsemiş olsa da yazılarında bireysellik, benlik ve özgürlük temalarını işlemeye devam etmiştir. Genel olarak el-Melâike, şiiri aracılığıyla hem kadın kimliğini hem de toplumsal dönüşüm arzusunu güçlü bir poetik söyleme dönüştürmüştür.

"الليل يسأل من أنا

أنا سره القلق العميق الأسود

أنا صمته المتمرد

قنعت كنهى بالسكون

ولففت قلبي بالظنون

وبقيت ساهمة هنا

أرئو وتسألنى القرون

أنا من أكون؟"

(el-Melâike, 1997, c.II, s.84)

“Gece kim olduğumu soruyor?

Ben onun endişeli, derin ve karanlık sırrıyım

Ben onun asi suskunluğuyum

Özümü sessizlikle örttüm

Kalbimi şüphelerle sardım

Ve öylece kalakaldım burada

Asırlar sorarken kim olduğumu bana

Baka kalıyorum burada”

1948 yılında yayımlanan “Kıvılcımlar ve Küller” adlı koleksiyonda yer alan أنا (Ben) adlı şiirinde şair, benlik, kimlik ve varoluşsal sorununu gece imgesi üzerinden metafizik bir düzlemde ele almaktadır. Gece, yalnızca zamanın bir parçası değil; bilinç, bilinçaltı ve içsel çatışmaların sembolik mekânı olarak kurgulanmıştır. Şairin kendisini gecenin sırrı suskunluğunu isyankâr sessizliği olarak tanımlaması, bireyin iç dünyasında yaşadığı gerilimleri ve kimlik arayışını yansıtır. Sessizlik burada pasiflikten ziyade bastırılmış duyguların ve

derin düşüncenin ifadesine dönüşmektedir. Kalbin şüphelerle sarılması, modern insanın kesinlikten uzak, parçalı ve sorgulayıcı bilincini simgeler. Zamanın kişiselleştirilerek kimlik sorusuna dahil edilmesi bireysel krizin tarihsel ve evrensel bir boyuta taşındığını gösterir. Bu bağlamda şiir, el-Melâike'nin poetikasında sıkça görülen varoluşsal kaygı, içsel monoloğun güçlü bir örneğini sunmaktadır.

Dil ve İmge Poetikasi

El-Melâike'nin şiirlerinde dil, yalnızca bir araç değil, düşünsel ve duygusal derinliği taşıyan temel bir ifade alanıdır. Şair klasik Arap şiirinin süslü ve retorik dilinden uzaklaşarak daha sade, yoğun ve çağrışımsal bir söylem kurmayı amaçlamıştır. Onun şiirlerinde dil, anlamı doğrudan aktarmaktan ziyade, okuyucuyu imgeler aracılığıyla sezgisel bir deneyime davet eder. Bu bağlamda imge, yalnızca süsleyici bir unsur değil, psikolojik, varoluşsal ve toplumsal anlamlar taşıyan merkezi bir poetik yapı taşıdır.

El-Melâike'nin şiirlerinde sıkça karşılaşılan imgelerden biri "gece"dir. Gece, fiziksel bir zaman dilimi olmanın ötesinde, bilinçaltı, yalnızlık ve kimlik arayışının sembolik mekânı haline gelir.

"الليل يسأل من أنا
أنا سره القلق العميق الأسود
أنا صمته المتمرد"
(el-Melâike, 1997, c.II, s.114)

"Gece kim olduğumu soruyor?

Ben onun endişeli, derin ve karanlık sırrıyım

Ben onun asi suskunluğuyum"

Bu dizelerde şair, kendisini gecenin sırrı olarak tanımlayarak içsel çatışmayı ve varoluşsal kaygıyı metaforik bir düzlemde ifade eder. Sessizlik burada pasif bir suskunluk değil, bastırılmış duyguların ve zihinsel gerilimin yoğunlaştığı bir iç mekân olarak kurgulanmaktadır. Böylece imge, bireyin psikolojik derinliğini görünür kılan bir araç haline gelir.

"Irak Cumhuriyetine Selam" adlı diğer bir şiirinde el-Melâike, çocukluk olgusunu bu yeni cumhuriyetin simgesi hâline getirmektedir.

"جمهوريةنا، طفولتنا الجدلى العنين
مولودتنا السمراء، الباسمة
سنوسدها في أنرعنا ومآقينا
سنغذيها بأغانينا"
(el-Melâike, 1986, c.II, s.15)

"Cumhuriyetimiz, gözleri neşe dolu çocukluğumuz

Güler yüzlü esmer yavrumuz

Onu kollarımıza ve bağrımıza basacağız

Şarkılarımızla, türkülerimizle besleyeceğiz"

Cumhuriyetin bir kız çocuğu olarak kişileştirilmesi, ulusal kimliğin korunması ve büyütülmesi gereken canlı bir varlık gibi sunulmasını sağlar. Bu metafor hem kolektif sorumluluk duygusunu güçlendirir hem de siyasal söylemi şiirsel bir duyarlılıkla yeniden inşa eder.

El-Melâike'nin imge dünyasında tekrar, ses ve ritim de anlam kurucu unsurlar arasında yer alır. Sözcük, harf ve yapı tekrarları, yalnızca müzikal bir etki yaratmakla kalmaz, aynı zamanda duygusal yoğunluğu artırarak şiirin anlamsal katmanlarını derinleştirir. Böylece şiir, dili hem estetik hem de bilinçaltına hitap eden çok katmanlı bir ifade aracına dönüştürür.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma bağlamında yapılan çözümlemeler, el-Melâike'nin yalnızca serbest nazmın öncülerinden biri olmadığını; aynı zamanda şiirin estetik, düşünsel ve toplumsal işlevlerini yeniden tanımlayan güçlü bir kuramsal bilinç geliştirdiğini göstermektedir. Geleneksel şiir anlayışını tamamen reddetmek yerine dönüştüren şair, ritim ve tekrar gibi unsurları modern duyarlılıkla yeniden yorumlayarak hem müzikal hem de anlamsal derinliği artırmaktadır.

Şiirlerinde savaş, toplumsal adaletsizlik, yabancılaşma ve varoluşsal kaygılar gibi temalar öne çıkmaktadır. Özellikle savaş karşıtı söylemi, modern Arap toplumunun yaşadığı tarihsel travmaları şiirsel bir tanıklık alanına dönüştürmektedir. Bununla birlikte kadın kimliği, toplumsal cinsiyet rolleri ve bireysel benlik arayışı gibi meseleler, onun şiirinde hem eleştirel hem de dönüştürücü bir perspektifle ele alınmaktadır. Ataerkil yapıya yönelttiği sorgulamalar ve kadın deneyimini görünür kılması, poetikasına özgün bir toplumsal boyut kazandırmaktadır.

Dil ve imge kullanımı açısından el-Melâike'nin şiiri, sembolik ve psikolojik derinliği önceleyen çağrışımsal bir yapı sergilemektedir. Gece, çocuk, yılan gibi imgeler aracılığıyla bireysel iç dünya ile toplumsal gerçeklik arasında çok katmanlı anlam ilişkileri kurmuştur. Tekrar, ses ve ritim unsurları ise yalnızca estetik değil, bilinçaltı etkiler yaratan poetik araçlar olarak öne çıkmaktadır. Böylece şair, modern şiirin dilini sadeleştirirken aynı zamanda yoğun ve çok anlamlı bir anlatım geliştirmiştir.

Sonuç olarak Nâzik el-Melâike'nin poetikası, modern Arap şiirinin estetik sınırlarını genişleten bireysel benliği, toplumsal sorumluluğu ve poetik bilinci bir arada taşıyan bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Şiirlerinde kurduğu içsel ses, toplumsal eleştiri ve imgesel zenginlik, onu yalnızca bir modernist şair değil, aynı zamanda çağının tanığı ve dönüştürücü bir düşünce insanı haline getirmiştir. Bu yönleriyle el-Melâike, modern Arap şiirinin gelişiminde kalıcı bir etki bırakmış ve sonraki kuşak şairler için bir poetik miras oluşturmıştır.

KAYNAKÇA

- Abd Ali, Z. (2022). The impact of alienation on Shakespeare's *Cressida* and Nâzik al-Malaika. *Mecelletu'd-Dirâsâti'l-Mustedême*, 4(2), 1-27.
- Bağmancı, E. (2019). Edebiyat sosyolojisi bağlamında Nâzik el-Melâike'nin şiirlerinde kadın. *Istanbul Journal of Arabic Studies*, 2(1), 23-51.
- Ceylan, Z. (2015). Modern Arap edebiyatında ilk serbest şiir deneyimleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55(1), 185-206.
- Demir, F. (2013). Aristoteles'in, Novalis'in ve Tzvetan Todorov'un metinleri bağlamında poetikanın tarihsel gelişimi. *International Journal of Social*, (6), 42-51.

- Drumsta, E. (2018, February 18). Emily Drumsta wins PEN/Heim grant to translate Nâzik al-Malaika's "Revolt Against the Sun". *ArabLit*.
<https://arablit.org/2018/02/18/emily-drumstra-wins-pen-heim-grant-to-translate-Nâzik-al-malaikas-revolt-against-the-sun/>
- el-Atiyye, C. (1994). *Alamu'l-edeb fi'l-Iraki'l-hadis*. Daru'l-Hikme.
- el-Melâike, N. (1962). *Kadâyâ's-şi'ru'l-muâsır*. Menşûrâtı Mektebetu'n-Nahda.
- el-Melâike, N. (1997). *Divanu Nâzik el-Melâike*. Daru'l-Avde.
- Erkmen, S. (2008). 1945–1989 yılları arasında ABD'nin Kuzey Irak politikası. *Akademik Orta Doğu*, 3(1), 67–96.
- et-Tarîfi, Y. (2016). *Nâzik el-Melâike, s.Hayâtıha ve şi'ruha*. el-Ehliyye li'n-Neşr ve't-Tevzi'.
- Kırtan, E. (2025). 1950 sonrası Türk şiirinde İkinci Yeni hareketi ve Edip Cansever'in poetikası. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12(5), 279–285.
- Kodal, T. (2009). II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye-Irak ilişkileri ve Irak hakkında bilinmeyen bir kaynak: Ziya Karamürsel'in Irak seyahat notları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16(40), 391–421.
- Moreh, S. (1976). *Modern Arabic poetry 1800–1970*. E. J. Brill.
- Narlı, M. (t.y.). Poetika. *TÜBİTAK Ansiklopedi*.
<https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/poetika>
- Nerimanoğlu, K. V. & Gençoğlu, G. (2016). Türk languafolkloristiği (teoriden uygulamaya). *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(4), 635–682.
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9140>
- Oğuz, O. (2018). Nâzik el-Melâike'nin "Kolera" şiiri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 944–955.
- Soyer, S. (2014). Selva Bekr öykülerinde kadın olgusu. *Şarkiyat Mecmuası*, 24(1), 135–146.
- Yeşilbursa, B. K. (2009). Geçmişten günümüze Irak meselesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 1315–1343.
- Yıldız, M., & Koç, C. T. (2019). *Modern Arap edebiyatı şiir seçkisi*. Akdem Yayınları.